

איש על העדה

עבד לעם קדוש

אין מוקדם ומאוחר בתורה. עודנו בפרשת פינחס, רחוקים מחיתום חמישה חומשי תורה, ועם זאת – על ציר הזמן אנו עומדים כבר סמוך ונראה להסתלקותו של משה רבנו. כבר עמד משה בתפילה תקט"ו תפילות כמניין ואתחנן וכבר אמר לו הקב"ה "רב לך", אין אתה נכנס אבל אתה רואה בעיניך, "עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך"א.

הוא שאומרת התורה בפרשתנו:

ויאמר ה' אל משה עלה את הר העברים הזה וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל. וראיתה אתה ונאספת אל עמיך גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך.

משה שומע, ואינו שותק. על מה שנאמר בו "רב לך" אין הוא מוסיף לדבר, אך כעת ניתנת תפילה חדשה בפיו. אמנם, כלה היא מעם ה' לסיים את שליחותו של משה בערבות מואב, מול ירדן ירחו; אך נכון לעכשיו, ברגע הזה, עדיין לא תמה השליחות. רעיא מהימנא, הרועה הנאמן שנשא את בני ישראל בחיקו "כאשר ישא האמן את הינק"ב, עדיין הוא עומד ומשמש. גם משהוברר לו ששמש הנהגתו שלו עומדת לשקוע אין הוא פונה לעשות לביתו, אלא כל מעייניו נתונים להבטחת השלב הבא במסעם של בני ישראל – מינוי מחליף.

וידבר משה אל ה' לאמר: יפקד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה. אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה.

מסירות נפש זו על צורכי הכלל היא שבח גדול למשה, וכדברי רש"י:

"וידבר משה אל ה'" – להודיע שבחן של צדיקים, שכשנפטרינ מן העולם מניחין צורכן ועוסקין בצורכי ציבור. "לאמר" – אמר לו: השיבני אם אתה ממנה להם פרנס אם לאו"ג.

א דברים ג כז.

ב במדבר יא יב.

ג וראה דברים ג כב.

ואכן, בתגובה מצביע הקב"ה בפני משה על האדם הראוי לשמש כממלא מקומו, ומורה לו את אשר יעשה על מנת לבסס את מנהיגותו עוד בחייו:

ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו. והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצויתו אתו לעיניהם. ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל... ויעש משה כאשר צִוָּה ה' אתו ויקח את יהושע ויעמדהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה. ויסמך את ידיו עליו ויצָוהו כאשר דָּבַר ה' ביד משה.

הרושם המתעורר מתוך פשטי המקראות הוא, כדברי רש"י, רושם מובהק של חוסר אנוכיות. משה רבנו העומד ערב הסתלקותו ממשיך לנהוג כפי שנהג בחייו, הוא מסור כל כולו לשליחותו ואינו מותיר אפילו קמצוץ של תשומת לב לצרכיו שלו עצמו.

על כן, מפתיעים מעט דברי רש"י המאירים פן אחר, סמוי, הנחבא מאחורי ההתרחשות הגלויה:

"יפקד ה'" – כיוון ששמע משה שאמר לו המקום "תן נחלת צלפחד לבנותיו", אמר: הגיעה שעה שאתבע צרכי שיירשו בניי את גדולתי. אמר לו הקב"ה: לא כך עלתה במחשבה לפניי. כדאי הוא יהושע ליטול שכר שימושיו שלא מש מתוך האוהל. וזהו שאמר שלמה: "נצַר תאנה יאכל פְּרִיָה"¹.

יש שיאמרו: לא נדרשה זו אלא ללמדנו שגם משה רבנו, איש האלוקים, כמוהו ככל האדם – אב בעל רגש אבהי חם, העלול לפעמים לקלקל את השורה. הגע בעצמך: וכי בניו של משה מוזכרים בתורה ולו פעם אחת כדמויות בעלות עמדה רוחנית משמעותית, או כמי שנשאו בעול המנהיגות בדרך כלשהי? לא ולא. לפיכך, כאשר משה מבקש שאחד מהם ימלא את מקומו, הרי הוא מניח לאהבתו הטבעית להטות את שיקול דעתו מן הענייניות הצרופה אל העדפת בשרו ודמו. בא הקב"ה ומשיבו כהוגן: "כדאי הוא יהושע ליטול שכר שימושיו". בניך אהובים עליך כי בניך הם, אך למדרגתו של יהושע לא הגיעו.

ראיה לדבר יוכלו להביא מלשון המדרש (שהוא המקור לדברי רש"י), המתארת את הפער בין בניו של משה ליהושע במילים חריפות יותר:

"יפקד ה'" – מה ראה לבקש הדבר הזה אחר סדר נחלות? אלא כיוון שירשו בנות צלפחד אביהן אמר משה: הרי השעה שאתבע בה צורכי; אם הבנות יורשות, בדין הוא שיירשו בניי את כבודי. אמר לו הקב"ה: "נצַר תאנה יאכל פְּרִיָה". בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה שירתך והרבה חלק לך כבוד, והוא היה

¹ משלי כז יח.

משכים ומעריב בבית הוועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות, הואיל והוא שירתך בכל כוחו – כדאי הוא שימש את ישראל, שאינו מאבד שכרו.^ה

אך אנו ודאי לא נקבל עמדה זו. אדרבה, לדידנו הדבר ברור שכאשר אמר המדרש "בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה", לא דיבר אלא על דרך ההפלגה. וכי אפשר שמשה רבנו, רעיא מהימנא, יבקש להפקיד את כיסאו בידי מי שאינו ראוי לכך? האם מי שאליו יבוא כל העם לדרוש אלוקים יכול להיות פוליטיקאי, גביר או עסקן מוכשר ותו לא? פשוט וברור שמעולם לא עלתה כזאת על דעתו של משה רבנו, ואם ביקש שבניו ימלאו את מקומו – הרי שידע בהם שהם תלמידי חכמים מובהקים, אנשי אמונה ומעלה שבאו בסוד ה'.

אם כן, כאשר הפליג המדרש בלשונו וחיידד את ההפרש שבין בניו של משה ובין יהושע, לא ללמדנו את גנותם של הראשונים ביקש אלא להעמידנו על מעלתו של האחרון. מה הבדל יש בין תלמידי חכמים כבניו של משה ובין יהושע? נדייק בלשון המדרש ונלמד: "ישבו להם ולא עסקו בתורה" – לא למדו לא נאמר, אלא "לא עסקו". ומהו אותו עסק, שפיל לסיפא ולמד: "יהושע הרבה שירתך והרבה חלק לך כבוד... משכים ומעריב... מסדר את הספסלים... פורס את המחצלאות... שירתך בכל כוחו". בלשון אחרת: אלו למדו ולא שימשו, והוא למד ושימש.^ה

וכאן לימוד גדול ויקר עד מאוד: אין התורה לימוד בעלמא, ידיעת השכל, עיסוק אינטלקטואלי, אלא היא תורת חיים, הנמסרת מן ההר אל העם ומפי הרב לאוזנו של תלמיד. משכך, אין התורה נקנית בשלמותה אלא למי שמסור בכל מאודו לכל מה שדורשת שלשלת

^ה במדבר רבה כא: יד.

^ה באבות דרבי נתן (יז: ג) מובא: "התקן עצמך ללמוד תורה שאינו ירושה לך, כיצד? בשעה שראה משה רבנו את בניו שאין בהן [תורה] שיעמדו בנשיאות אחריו נתעטף ועמד בתפילה, אמר לפניו: ריבונו של עולם, הודיעני מי ייכנס ויצא בראש כל העם הזה", עיי"ש. וכתב בהגהות יעב"ץ שם: "כלומר שיהו [בניו] ממלאים מקומו הגונים לנשיאות, אף-על-פי שהיו גדולים בתורה בוודאי, כי לא לחינם נכתבו בתורה ונקראו בשם". הרי מפורש שהבין שהיו גדולים בתורה, אך לא דמו ליהושע כי לא שימשו את רבם, כדלקמן.

^ה ובתורה-שלמה אות קטו הביא בשם המדרש: "ולמה זכה יהושע את כל הכבוד הזה, בשביל שימש למשה רבנו ועסק בתורה בכל כוחו, שנאמר (שמות לג יא): 'ומשרתו יהושע בן נון'. זה שאמר הכתוב (משלי כז יח): 'נצר תאנה יאכל פריה', מה ראה למשול את התורה בתאנה? שרוב האילנות, הגפן והזית והתמרים, נלקטים כולם כאחד, והתאנה אינה כן, אלא נלקט מעט מעט, כך התורה נלמדת דבר דבר, לכך נמשלה כתאנה, הווי נוצר תאנה, זה יהושע, שהגיע לכל השבח והכבוד הזה בשביל שימש את משה". אם כן רואים ש"שירתו בכל כוחו" שווה ערך ל"עסק בתורה בכל כוחו", שחלק מהעיסוק בתורה "בכל כוחו" זהו השימוש תלמידי-חכמים שהיה ליהושע, ולכן דווקא הוא זכה לירש את משה רבנו. ^ה ראה בחידושי הרד"ל, תלמיד הגר"א, על המדרש שם: "שירתך בכל כוחו" – וגדולה שימושה יותר מלימודה".

החיים הזו. מי שאינו נותן לתורה את ראשו ואת שכלו בלבד, אלא גם את ידיו ורגליו, את זיעת אפיו ואת זמנו הפרטי. מי שלומד תורה כאשר הוא משרת את רבו וכאשר הוא מסדר את הספסלים למען תלמידיו. לומד התורה עתיד להיות רב או מורה הוראה, אולם דווקא המשמשהמשרת הוא המוכשר להיות מנהיג ישראל^ט, העושה עצמו שיריים לכנסת ישראל, וכדרך שהיה מרן הרב זצ"ל חותם באיגרותיו: "עבד לעם קדוש".

דברים נפלאים על כך מוסר הגאון הרב צבי שכטר שליט"א בשם רבו, הגאון הרב יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל, בספרו "דברי הרב":

"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" – במדרש שאלו: והלא אלעזר ממולח היה יותר מיהושע, ומאי טעמא נבחר יהושע לממלא מקומו של משה. והשיבו: "נצַר תאנה יאכל פְּרִיָה", שיהושע לא רק קיבל את הלומדות ממשה במה שהקשיב לשיעוריו, אלא היה גם משמשו, שסידר את הספסלים בבית המדרש בשעת דרשתו של משה. וכדרך זו נהגו חכמי ישראל משך כל הדורות, שמסרו שררתם והנהגתם לתלמידים שהיה משמשם, אף אם לא היה הגדול ביותר שבתלמידים. ולמשל, בשעת פטירת הבעש"ט חשבו חלק ממקורביו שימנה את הר"ר יעקב יוסף בעל התולדות למלא מקומו בחסידות, ולמרות חשבונותיהם מינה את המגיד ממזריטש, כי היה משמש לפניו יותר מכל שאר תלמידיו (אף שהיה מבוגר מהבעש"ט), ואף על פי שהיו אחרים שהיו גדולים ממנו. וכן בפטירת הגר"א מווילנא, אף שלא היה לו שום משרה רשמית מסוימת, מכל מקום שררתו בתור הסמכות ההלכתית העליונה בחברה היהודית עברה לתלמידו הגר"ח מוולוז'ין, אף שהיו לו תלמידים אחרים בוילנא שלמדו יותר ממנו, והגר"ח סוף כל סוף דר בסוף ימיו בוולוז'ין, ורק היה מבקר אצל רבו הגר"א כמה פעמים בשנה, דמכל מקום הוא היה תלמידו של הגר"א יותר מהשאר בעניין השימוש. דהנה הרמב"ם כתב בפירושו לאבות (על המשנה ד"קנה לך חבר") כמה מדרגות בחברות, ונראה דהחבר לדאגה הוא החבר הכי חשוב, והגר"א היה מוסר דאגותיו להגר"ח זצ"ל. וזוהי כוונת הרמב"ם בהקדמתו ליד החזקה במה שכתב "ואלעזר ופינחס ויהושע שלושתם

^ט ועיין בגמרא נדרים (לח, א): "אמר רבי יוסי ברבי חנינא: לא ניתנה התורה אלא למשה ולזרעו", ועיי"ש במפרשים. ושנא חשב משה שכיוון שהפער בינו לבין שאר העם כל כך גדול, שהוא מתנבא באספקלריא המאירה, שמא חשב שזו סגולה עוברת ולכן בנו יוכל להמשיכו, כי הסגולה תעבור דרכו, כמו הכהנים, והחידוש של המדרש הוא שהתורה לא עוברת בירושה אלא מונחת בקרן זוית. ועיין רמב"ם, סוף הלכות שמיטה ויובל.

קיבלו ממשה, וליהושע שהוא תלמידו של משה רבנו מסר תורה שבעל פה וציווהו עליה".¹

איש אשר רוח בו

התכונה שאותה מציין משה רבנו כדרישה מרכזית ממני שימלא את מקומו מנוסחת במילים "איש אשר רוח בו". רש"י, על פי חז"ל, מרחיב מעט יותר:

גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד, ואינן דומים זה לזה. מנה עליהן מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו.

כלומר: מנהיג בעם ישראל אינו מייצג לא את האינטרסים האישיים שלו ואף לא את האינטרסים של קבוצה זו או אחרת, אלא את העם כולו. כאהרן הנושא את שמות כל שבטי ישראל על לבו², כמלך ישראל "שלבו הוא לב כל קהל ישראל"³, על המנהיג להיות מסוגל להרגיש בדעתו ובסגנונו של כל אחד ואחד מישראל – ולספק לו את המענה המנהיגותי המתאים. הקב"ה אכן מסכים לדרישה זו, ומצווה על משה לקחת את יהושע, "איש אשר רוח בו" – כאשר שאלת. שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד".

כאשר נבוא להוריד את הדברים מן האידיאל לשפת המעשה, יהיה עלינו להגדיר במדויק את הכוונה העומדת מאחורי התיאור המופלא הזה. מה פירוש "להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד"?

במבט ראשון, נדמה שהמילים משקפות דמות המחוננת בסבלנות מופלגת, כזו שלא ניתן להוציא אותה משלוותה והיא יודעת למצוא בכל אדם ובכל דעה נקודה של אור. הרי אנו עומדים בפרשת פינחס, שקנאי היה, ולמדנו שבשל קנאותו זו זכה לברית כהונת עולם – אך לא למנהיגות⁴.

מנגד, האם מיידה זו של הכלה וסבלנות מופלגת עולה בקנה אחד עם הצורך הפוקד מנהיג לעתים קרובות – להכריע, לפסוק ולעמוד על משמרתו? קנאי כפינחס אכן אינו יכול להיות מנהיג של כלל ישראל, אך האם מי שאינו קנאי כלל – טוב ממנו?

¹ דברי הרב, עמ' קג. ועיין עוד בספר מפניני הרב, עמ' שיד.

² שמות כח יב, כט.

³ רמב"ם, הלכות מלכים ג: ו.

⁴ עיין במדרש רבה המבואר (במדבר ח"ג), עמ' תרנב, שמביא על הפסוק "וידבר משה אל ה' וכו'" – מנה עליהם מנהיג שיהא סובלם לאחד ואחד לפי דעתו, וזה שאמר המדרש 'כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה כך אין דעתם שווים וכו', בבקשה ממך מנה עליהם מנהיג שיהא סובל לאחד ואחד לפי דעתו, כי אמנם קינא פינחס לה, אך לא היה בגדר זה להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד, ולכן לא נתמנה למנהיג, עיין שם.

אכן, במקום אחר נראה כאילו הקב"ה בעצמו נדרש לאזן ולסייג את הוראתו זו של משה, וחז"ל שמים בפיו את הדברים הבאים:

"ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע ה' לאבתם לתת להם ואתה תנחילנה אותם" – ארי את תיעול עם עמא הדין. משה אמר ליהושע: זקנים שבדור יהיו עמך, הכול לפי דעתן ועצתן; אבל הקב"ה אמר ליהושע: "כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם"^ד, תביא על כורחם, הכול תלוי בך, טול מקל והך על קודקודן. דְּבַר אַחַד לְדוֹר וְלֹא שְׁנֵי דְבָרִים לְדוֹר.^{טו}

אם כן, עלינו לשאול, מהו האיזון הראוי בין סבלנות לתקיפות, בין הכלה להכרעה? מלמדנו מרן הרב זצ"ל:

יסוד הסבלנות בדעות, שיש בו כמה מעלות טובות בחיי החברה ותיקון כמה מידות טובות, צריך לבוא, לא כפי הרגיל לחשוב, מפני הרפיון הנמצא בלב לאמיתת הדעות הפנימיות, שהן מקשרות את האדם לקונו, לתורה ולעבודת השם יתברך, שהרי אי אפשר כלל שיסוד תיקון המדיני יבוא מדבר המביא רפיון והפסד לתכלית הפנימית העליונה של האדם, התלויה לפי ערך בירור עוצם דבקות נפשו בשם השם יתברך ובתורתו.

אמנם יסוד הסבלנות הוא בנוי על פי ידיעה האמיתית של עומק החסידות, שהנהגת השם יתברך את עולמו היא הנהגה עליונה מאוד, וכל הכוחות, אפילו ההפכיים הרבה, הם מצטרפים עם הכול לתכלית הטוב^{טז}. על כן, גם הטעויות בדעות והמבוכות, הכול הן צריכות לשעתן, אלא שעם כל זה אין כאן שום ביטול לחובת ההשתדלות לכל מי שחננו ד' דעה והשכל ללמד ולהאיר את חשכת המעשים והדעות. אבל אותה התקצפות, הבאה מתוך ייאוש או מתוך פחד שמא יצא העולם חוץ מהכוונה העליונה ח"ו, זהו מיעוט ביטחון. והעיקר הוא מידתו של רבי עקיבא^{טז}, שהיה מצחק אפילו כשראה שועל יוצא מבית קודש הקודשים, שידע שהכול חוזר לטובה, ובוזה יתרחב הלב לישא באומץ רוח את כל החליפות, וללכת כנגד רוחו של כל אחד ואחד בטוב טעם, ולהזדרז לקנות דעה, חכמה, ודרכי המליצה והדיבור הנכון, איך להוציא אל הפועל בשפה ברורה ומדויקת את כל

^ד דברים לא כג, וראה רש"י שם: "ויצו" – מוסב למעלה כלפי שכינה".

^{טז} שם לא ז וברש"י.

^{טז} עיין אורות, זרעונים, ה-ו.

^{יז} מכות כד, ב.

מחשבה טובה וקדושה המביאה אורה וברכה לעולם, כדי שתתקבל בדרכי נועם ושלום, עד שיתגבר כוח האמת ודעת אלקים אמת, ותורתו תהיה נשתלת יפה בלב רבים, למען יסורו, מכוח ידיעתם והכרתם הפנימית, מדרכי רשע וכסל של הרשעים הולכי חשכים.^{יח}

כפי שקורה לעתים קרובות בדרכי הנפש, מידה אחת יכולה להיות מקור האמונה ומקור הכפירה גם יחד. רק כחוט השערה יש בין סבלנות קרה^{יט}, מיואשת ותרנית ומלאה רפיון רוח לבין הסבלנות הראויה, הבאה מתוך אמונה מבוררת וביטחון אמיץ בה' ובדרך שבה הוא מנהיג את עולמו.

הסבלנות הראויה והמומלצת בדעות, זו שהיא אבן פינה הן לתיקון חיי החברה והן לתיקון הנפש הפרטית, אינה פלורליזם פוסט־מודרני של איש באמונתו יחיה, ואף לא הססנות הנובעת מעמדה עצמית שאינה מבוררת כל צרכה ("הרפיון הנמצא בלב לאמיתת הדעות הפנימיות"), אלא עמדה אמונית בשלה ומבוררת המסוגלת להיות סבלנית מתוך ביטחונה בכוחו האיתן של דבר ה' המוליך את המציאות ליעדה – למרות כל המורכבות ומתוכה.

ממילא, אין כל סתירה בין "יודע להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד" ובין "טול מקל והך על קודקודן". שתי ההנהגות מוכרחות למצוא את מקומן באישיותו של מנהיג ישראל. מחד גיסא, עליו לדעת שתפקידו הוא להשתדל בכל דרכי ההשתדלות שתפקידו מאפשר לו "ללמד ולהאיר את חשכת המעשים והדעות", "להוציא אל הפועל... את כל מחשבה טובה וקדושה המביאה אורה וברכה לעולם". מאידך גיסא, עליו להיות בטוח בהנהגת ה' יתברך את עולמו, ולדעת שהיא עושה את מלאכתה גם בעזרת כל אותן טעויות ומבוכות וקלקולים הנקרים בדרכו. דרכו של מנהיג כזה תהיה ברורה, אך לא מתלהמת; תקיפה, אך לא מתקצפת; איתנה, אך לא בהולה.

במקום אחר ובהקשר אחר^כ הוסיף מרן הרב זצ"ל ואמר:

אנו כוללים... כאחד שני זרמי רוח, שמבלעדי המחשבה הרוממה אשר הגה רוח קדשם במכתבם הבהיר היו עומדים במצב של שני הפכים אשר אינם יכולים להתאחד: הקנאה הקדושה, קנאת ד' ותורתו וכל קודש, המאזרת כוח וחיל ונותנת

^{יח} פנקסי ראי"ה ח"ב, עמ' קמה.

^{יט} עיין איגרות ראי"ה ח"א, איגרת עט (עמ' פד).

^כ האיגרת נכתבה בתשובה להזמנה מטעם אגודת־ישראל לנאום בכנסייה הגדולה בשנת תרע"ב, שהרב זצ"ל לא יכול היה להגיע אליה. באיגרת מתייחס הרב להצהרתה של אגודת־ישראל שהיא תדאג לכלל ישראל ולא לסקטור מסוים בלבד.

רוח גבורה ואומץ לבב לכל הזוכים לה בטהרתה, והסבלנות המתונה, המלאה רוח חסד ודרכי שלום, המושכת חוט של חן ונועם על כל טהורי לבב החנונים בה. קנאה גדולה אנחנו מקנאים לדגל שם ד', למקור רוח החיים, אשר החיה ומחיה ואשר יחיה את האומה עדי עד, אור תורה ונר מצווה חיינו ואורך ימינו. ומתוך האהבה העמוקה והעליונה שאנו אוהבים את עמנו הגוי כולו, ואנו חרדים בכל לב לגורלו ועתידו, הננו שואפים ליתן את רוח ה' על כל צאצאיו, ומתוך כך יש לנו כוח סבל גדול מאוד, לבוא במשא ומתן עם כל פלגות עמנו ועם כל יחידיו, לתמוך בכל עניין שהוא מסבב אימוץ ידיים ועוז רוח לישראל, לחזק ידיים רפות לכל פועל טוב לאומה, ועם זה להשפיע מרוח החיים אשר באוצר החיים אשר עמנו, בכל מידה האפשרית, על כל יחיד ועל כל סיעה.

מובן הדבר, שכדי להיות מוכנים לעבודה כללית זו הרינו צריכים לאימוץ פנימי ותיקון סדר נכון בהנהגתם של העניינים המסורים כולם תחת ידינו, כדי שיהיה רוחנו כל כך אמיץ ומלא עוז ד', עד כדי שיהיה ראוי להיות כוח פועל חזק, ודבר ד' אשר בפנינו יהיה כאש מצרף וכפטיש יפוצץ סלע.^{כא}

אכן, קנאות וסבלנות ישכנו יחד בלבו של מנהיג ישראל, כמו גם בלבו של כל אדם או קבוצה החפצים בטובתם של ישראל. דאגה לקיומה של התורה באומה על כל פרטיה ודקדוקיה ("אור תורה ונר מצווה, חיינו ואורך ימינו") מתוך קנאות גדולה לדגל שם ה', רוח חיי האומה והכוח הפועל המסבב את כל מסיבותיה, ויחד עמה סבלנות עצומה – "כוח סבל גדול מאוד" – הנובעת מתוך אהבה עמוקה ואמון בלתי מסויג בפנימיותו הקדושה של כל אחד ואחד מישראל ומתוך האמונה שסופם של ישראל לעשות תשובה.^{כב} דווקא מתוך האמון הגדול שיש לנו באומתנו אנו מסוגלים להכיל בקרבנו את שתי המידות הנראות כסותרות: קנאות וסבלנות. אצלנו, לא רק שאין הן סותרות זו את זו, אלא שהן אף משלימות זו את זו.

בדבריו אלו קובע הרב מסמרות לדורנו, דור הגאולה והתמורה, שאור וחושך משמשים בו בערבוביה. אלינו הוא מתכוון כאשר הוא מעמידנו על הצורך "להיות מוכנים לעבודה כללית זו", להכשיר עצמנו היטב באוהלו של משה כדי שנוכל לשאת את דבר ה' בפנינו במלוא עוזו וכוח פעולתו, ויחד עם זאת להכשיר עצמנו לשרת את ישראל בכל כוחנו, בכל הזדמנות העשויה להצמיח תוצאה חיובית לאומה, גם כאשר לשם כך נידרש לעתים קרובות לגלות "כוח סבל גדול מאוד", להלוך כנגד רוחם של טועים ונבוכים ולדעת כי מהם ועל ידם בונה הנהגת ה' העליונה את בניין הגאולה.

^{כא} אגרות ראי"ה ח"ב, עמ' עח.

^{כב} רמב"ם, הלכות תשובה ז: ה.

בפרט הדברים נוגעים לעתות שבהן אנו מוצאים עצמנו מחויבים במחאה. איך מוחים, איך מגיבים לנוכח עוול הזועק לשמים, גם זהו לימוד גדול הדורש כוח סבל רב. מי שקנאותו אינה מאוזנת על ידי סבלנותו, מביע במחאתו תסכול וקצף וגורם נזק הן לאחרים והן לעצמו. אחרי חורבן יישובי גוש קטיף, למשל, היו מי שאיבדו כליל כל מידה של אמון בתהליך הגאולה הבא על ידי כינונה של מדינת ישראל ומוסדותיה. אך מי שהיו קנאים וגם סבלנים, ידעו שאחר המחאה, אחר הבכי, אחר הכעס הטבעי לנוכח אבדן הדרך, יבוא הזמן להמשיך אל השלב הבא. מול הקנאות נטועה בלבנו גם סבלנות רבה, ויודעים אנו שאף אם הגאולה לא מתקדמת כפי שחשבנו שצריך להיות, בטוחים אנו שסופם של ישראל לעשות תשובה ולהיגאל, ומתוך כך נזכה לרשת את כל מרחבי ארצנו הקדושה, כרצון ה' אשר דיבר טוב על ישראל.